

Андрій Черкашин

кандидат психологічних наук, доцент, Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”, професор кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4929-6706>;
E-mail: cherkashin68@ukr.net

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Анотація: У статті представлено науково обґрунтовану концепцію формування лідерських якостей у майбутніх фахівців Державної служби з надзвичайних ситуацій(ДСНС) у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання (Концепція)). Концепція базується на міждисциплінарному підході та синтезі педагогічних, психологічних, акмеологічних, аксіологічних і культурологічних підходів. У роботі окреслено теоретико-методологічні основи, ключові педагогічні умови, зміст і методи реалізації Концепції. У процесі втілення Концепції передбачено: визначення відповідного змісту навчальних дисциплін; впровадження інтерактивних форм і методів навчання; поєднання аудиторної та позааудиторної роботи; забезпечення “змішаного” форматування занять (онлайн та офлайн); координація роботи фахівців різного профілю закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання щодо формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС.

Ключові слова: лідерські якості; Державна служба з надзвичайних ситуацій; концепція; заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання; професійна підготовка; освітнє середовище; майбутній фахівець.

Andrii Cherkashyn

PhD in psychology, associate professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;
E-mail: cherkashin68@ukr.net

CONCEPT OF FORMING LEADERSHIP QUALITIES IN FUTURE SPECIALISTS OF THE STATE EMERGENCY SERVICE IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS

Abstract: the article presents a scientifically grounded concept of leadership development of future specialists of the State Emergency Service (SES) in higher education institutions with specific learning conditions (the Concept). The Concept is based on an interdisciplinary approach and a synthesis of pedagogical, psychological, acmeological, axiological and cultural approaches. The paper outlines the theoretical and methodological foundations, key pedagogical conditions, content and methods of implementing the Concept.

© Андрій Черкашин, 2025

In the process of implementing the Concept, it is envisaged to: determine the relevant content of academic disciplines; introduce interactive forms and methods of teaching; combine classroom and extracurricular work; provide 'mixed' formatting of classes (online and offline); coordinate the work of specialists of different profiles of higher education institutions with specific learning conditions to develop leadership skills in future SES specialists.

Keywords: leadership qualities; State Emergency Service; concept; higher education institutions with specific learning conditions; professional training; educational environment; future specialist.

Andrii Cherkashyn

An extended abstract of the paper on the subject of:

“The concept of forming leadership qualities in future specialists of the State Emergency Service in higher education institutions with specific learning conditions”

Problem setting. The integration of Ukrainian higher education institutions into the European space requires restructuring approaches to the formation of leadership skills in future specialists of the State Emergency Service (SES) in higher education institutions (HEIs) with specific learning environments. Accordingly, there is an urgent need to study the conceptual provisions and methodological foundations of the formation of leadership skills of future SES specialists in Ukrainian higher education institutions with specific learning conditions.

Recent research and publications analysis. The Concept of Formation of Leadership Qualities in Future Specialists of the SES of Ukraine in Higher Education Institutions with Specific Learning Environment (Concept) is based on the Concept of National Education of Student Youth in Ukraine, which defines a system of views, beliefs, ideals, traditions, customs created over the centuries by the Ukrainian people and designed to form the worldview and value orientations of young people, which is implemented through a set of relevant measures. In addition, the Concept is based on the provisions and conclusions of modern research in various fields of scientific knowledge, including: personality-oriented upbringing and education; humanistic interpretation of educational problems; the concept of personality formation as a process of self-development and self-organisation; systemic and structural approach to the

analysis of pedagogical phenomena; psychological analysis of professional activity; preparation for professional activity as a process of development of a professional's personality; organisation of the educational process and its harmonisation.

Highlighting previously unsolved parts of the general problem, to which this article is devoted. Today, in the national science, there is an insufficient number of holistic scientific concepts that systematically substantiate the process of forming leadership qualities in specialists of extreme activities, in particular, future specialists of the SES in higher education institutions with specific learning conditions. Our theoretical understanding of the phenomenon of leadership in the educational space of higher education institutions with specific learning conditions has given grounds for developing our own concept, which reflects the theoretical and methodological foundations, approaches, principles and conditions for the effective formation of leadership skills in future specialists of the SES in higher education institutions with specific learning conditions. In addition, we proceed from the fact that the formation of leadership qualities in future SES specialists in HEIs with specific learning environments should be carried out using a system of knowledge obtained in various fields of science. Accordingly, the study of the conceptual provisions of the methodological dimension of the formation of leadership qualities in future SES specialists

in HEIs with specific learning conditions should be carried out on the basis of modern fundamental research on the functioning of the educational process in Ukrainian HEIs.

Paper objective. The purpose of the article is to provide a scientific basis for the concept of developing leadership skills in future SES specialists in higher education institutions with specific learning environments.

Paper main body. In our study, we considered the pedagogical concept as an integral system of scientific views that determines the content, methods and organisational forms of the educational process based on agreed values and methodological principles.

Based on the generalisation of the definitions of various scientific sources, our study defines the leadership qualities of a future SES specialist as an integrated set of personal and professional characteristics aimed at the effective implementation of managerial and coordinating functions, making responsible decisions in non-standard or emergency conditions, motivating the team to achieve a common goal and ensuring a positive psychological climate.

The Concept is focused on the integrated application of a number of scientific approaches: personality-oriented, activity-based, competence-based, acmeological, axiological, systemic, cultural, information and communication.

The implementation of the Concept envisages: determining the relevant content of academic disciplines; introducing interactive forms and methods of teaching; combining classroom and extracurricular activities; ensuring 'mixed' formatting of classes (online and offline); coordinating the work of specialists of different profiles of higher education institutions with specific learning conditions.

The structure and content of the concept includes: prerequisites for the formation of the concept; conceptual and categorical apparatus; theoretical and methodological foundations; core of the concept; content and semantic expression; consideration of the pedagogical influence of professional disciplines; pedagogical conditions for the effective functioning of the concept; limits of application of the concept; forecast of the effectiveness of the concept implementation.

Conclusions of the research. It is noted that the concept of forming leadership qualities in future SESU specialists is a holistic pedagogical system that determines the comprehensive development of leadership qualities in future SESU specialists in higher education institutions with specific learning conditions.

Promising areas for further research may also be: experimental testing of the effectiveness of the proposed Concept for the formation of leadership skills in future SESU specialists in HEIs with specific learning environments.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграція закладів вищої освіти України до Європейського простору вищої освіти зумовлює необхідність системної перебудови підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері безпеки, формування у них лідерських якостей. Потреба у формуванні лідерських якостей у фахівців служби цивільного захисту прямо корелює з глобальними орієнтирами розвитку освіти, зокрема — з Цілями сталого розвитку ООН (ЦСР), а саме ціллю №4:

“Забезпечення інклюзивної, справедливої та якісної освіти”, що передбачає розвиток компетенцій, необхідних для ефективного функціонування в сучасному світі” [11].

У Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки [15] та матеріалах Форуму “Україна 30. Освіта і наука” [7] акцентовано увагу на підготовці лідерів нового типу, які мають бути здатними не лише адаптуватися до змін, але й активно впливати на середовище, у якому вони працюють. У контексті реалізації Реформи освіти і науки України, а також у змісті наукових досліджень, що проводяться в межах пріоритетних

напрямів наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2023–2027 роки, формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС виступає одним із ключових пріоритетів [10]. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба в комплексному дослідженні концептуальних засад і технологій формування лідерських якостей у майбутніх фахівців служби цивільного захисту в умовах функціонування закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання. Актуальність обраної нами теми статті є незаперечною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Публікації вітчизняних дослідників лідерських якостей у майбутніх фахівців представлені у наукових роботах О. Горецької [2], Л. Грень [10; 13; 14; 18], Т. Гури [6], С. Калашнікової [4], І. Костирі [6], В. Михайличенко [13], О. Нестулі [8], С. Нестулі [8; 9], О. Пономарьова [12], О. Романовського [12–14], А. Черкашина [16; 18] та інших дослідників. Щодо концепції формування лідерських якостей у майбутніх фахівців Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС) у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, то вона базується на положеннях і висновках за результатами досліджень із різних галузей наукового знання, зокрема: особистісно орієнтованого виховання та освіти (І. Бех, А. Бойко, Ю. Бойчук, В. Кремень та ін.); гуманістичного трактування освітніх проблем (Г. Балл, В. Сухомлинський, Г. Тарасенко та ін.); концепції формування особистості як процесу її саморозвитку і самоорганізації (М. Боришевський, та ін.); системно-структурного підходу до аналізу педагогічних явищ (Б. Гершунський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Кузьмін, А. Лігоцький, Б. Ломов, І. Стариков, В. Ягупов,

М. Скаткін та ін.); психологічного аналізу професійної діяльності (Г. Костюк, Г. Балл, А. Брушлинський, О. Конопкін, О. Леонтєв, Б. Ломов, С. Рубінштейн, М. Хананашвілі та ін.); підготовки до професійної діяльності як процесу розвитку особистості професіонала (Г. Васянович, В. Лозовецька та ін.); організації освітнього процесу та його гармонізації в навчальних закладах (О. Бандурка, О. Барабанщиков, В. Бодров, О. Буданов, М. Варій, А. Галімов, І. Грязнов, М. Коваль, М. Коробейников, П. Корчемний, М. Нещадим, О. Федоренко, Г. Яворська, В. Ягупов та ін.); теоретичних засадах сучасних педагогічних технологій (А. Алексюк, В. Биков, В. Безпалько, О. Дубасенюк, В. Бондар, С. Змеєв, П. Воловик, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.); теоретичних та практичних засадах формування лідерських якостей у майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (Т. Гура, С. Калашнікова, І. Костиря, Р. Кричевський, Г. Лактіонова, І. Найдовська, Ю. Платонов, О. Пономарьов, О. Романовський, Р. Сопівник, А. Тіхонов, Л. Уманський, А. Черкашин, А. Вгупан, К. Harman та ін.); теоретичних та практичних засадах підготовки майбутніх фахівців до виконання службових завдань в екстремальних та загрозових для життя обставинах (В. Бикова, В. Бут, О. Діденко, М. Козяр, М. Кришталь, С. Кубицький, А. Литвин, В. Пліска, С. Полторак, Є. Потапчук, І. Радванський, С. Яворського, В. Ягупова та ін.) [16, с. 105].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Багато питань у контексті дослідження щодо формування лідерських якостей розглядаються у контексті міждисциплінарного знання, є дотичними до різних аспектів підготовки фахівців багатьох напрямків та спеціальностей. Незважаючи на широке поле досліджень у царині лідерства, мало дослідженими залишаються концептуальні питання формування лідерських якостей у

майбутніх фахівців державної служби з надзвичайних ситуацій у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні та практичній реалізації концепції формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Наукова дефініція “концепція” має своє походження від латинського слова *conceptio*, що означає сприйняття, поняття, розуміння або система. У філософському енциклопедичному словнику концепція визначається як “система понять про ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, подій; основна ідея будь-якої теорії” [17, С. 301].

Науковець С. Гончаренко вважає, що в педагогіці поняття “концепція” розглядається як сукупність поглядів на певне педагогічне явище чи процес і водночас спосіб інтерпретації та осмислення різноманітних педагогічних подій; головна ідея, що лежить в основі педагогічної теорії [1].

Коберник О. трактує термін “концепція” як одну з форм наукового осмислення, яка допомагає передати головну точку зору, ключовий задум, теоретичні засади формування педагогічних систем або процесів. Зазвичай концепція спирається на підсумки наукових досліджень. Хоча вона може бути доволі узагальненою й теоретичною, проте все ж має суттєве прикладне значення. Основна мета концепції — представити теорію в конструктивному, практичному вигляді. Отже, будь-яка концепція охоплює лише ті принципи, ідеї, переконання, які можливо реалізувати в конкретній системі або процесі [5; с.1–421].

На думку О. Жданової-Неділько, концепція є не тільки інструментом

пізнання та тлумачення реальності, а й засобом її трансформації, комплексного проектування з урахуванням зовнішніх і внутрішніх зв'язків, притаманних досліджуваному об'єкту, а також його потенційних ресурсів[3].

Досліджуючи лідерство в освіті, С. Калашнікова до концептуальних засад професійної підготовки управлінців-лідерів відносить: закономірності та принципи, педагогічну технологію, механізм оцінювання та критерії ефективності професійної підготовки управлінців-лідерів [4, С. 106–112].

Узагальнюючи погляди науковців, С. Нестуля під концептуальними основами процесу становлення лідерських здібностей майбутніх бакалаврів менеджменту в університетському освітньому просторі розуміє теоретичну базу, яка забезпечує об'єктивне осмислення цього феномена, дозволяє виокремити та інтерпретувати його ключові характеристики в їхньому взаємозалежному розвитку та сприяє окресленню напрямів і передумов його подальшого вдосконалення. Йдеться про методологічні підвалини, які сучасна наука сприймає як певні базові орієнтири, засади, переконання, що визначають вектор і логіку дослідження конкретного явища [8, с.138–142].

Однак у вітчизняній науці спостерігається недостатня кількість цілісних наукових концепцій, що системно обґрунтовують процес формування лідерських якостей у фахівців екстремальних видів діяльності, зокрема майбутніх фахівців ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання. Здійснене нами теоретичне осмислення феномену лідерства в умовах закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання дало підстави для розроблення власної концепції, яка відображає теоретико-методологічні засади, підходи, принципи та умови ефективної підготовки лідерів у таких освітніх закладах.

Крім того, ми виходимо з того, що формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС у ЗВО із специфічними умовами навчання повинно здійснюватися із застосуванням системи знань, які отримані в різних галузях наук. Відповідно, дослідження концептуальних положень методологічного виміру формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС у ЗВО із специфічними умовами навчання має здійснюватися на підставі сучасних фундаментальних досліджень функціонування освітнього процесу у ЗВО України[16, с. 102–115].

В нашому дослідженні ми розглядали педагогічну концепцію як цілісну систему наукових поглядів, яка визначає зміст, методи й організаційні форми освітнього процесу на основі узгоджених ціннісних та методологічних засад. На нашу думку, концепція формування лідерських якостей у майбутніх працівників ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання:

1. Відображає провідну ідею педагогічної теорії чи практики, що дає змогу сформулювати чітке бачення цілей, завдань і результатів освітнього процесу щодо формування лідерських якостей у майбутніх працівників ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

2. Забезпечує методологічну основу освітньої діяльності, пропонуючи систему принципів, що обґрунтовують вибір змісту навчання, способів мотивації і підходів до оцінювання результатів формування лідерських якостей у майбутніх працівників ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

3. Регламентує стратегію й тактику педагогічної роботи, об'єднуючи різноманітні методи, форми та засоби навчання в єдину логіку, спрямовану на реалізацію окреслених цілей.

4. Сприяє виробленню освітніх технологій, пропонуючи інструменти й механізми для впровадження теоретичних засад у практику, які спонукають

формування лідерських якостей у майбутніх працівників ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

5. Передбачає моніторинг ефективності педагогічної діяльності, адже містить критерії й показники успішності, завдяки яким можливо коригувати освітній процес і підвищувати його результативність щодо формування лідерських якостей у майбутніх працівників ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Теоретичною основою Концепції слугують сучасні дослідження з педагогіки, психології, менеджменту та екстремальної психології. Лідерство розглядається як складне соціально-психологічне явище, яке поєднує в собі низку особистісних характеристик (ініціативність, впевненість, відповідальність, здатність до співпраці, рефлексивність тощо) і професійних компетентностей (управлінські уміння, стресостійкість, організаційні навички).

На основі узагальнення дефініцій різних наукових джерел у межах нашого дослідження лідерські якості майбутнього фахівця ДСНС визначаються як інтегрована сукупність особистісних і професійних характеристик, спрямованих на ефективне здійснення управлінських та координуючих функцій, прийняття відповідальних рішень у нестандартних або надзвичайних умовах, мотивацію колективу на досягнення спільної мети й забезпечення позитивного психологічного клімату.

Відповідно, формування лідерських якостей вбачаємо як цілеспрямований і систематичний педагогічний процес, що спирається на:

- закономірності професійного становлення особистості майбутніх працівників ДСНС в умовах освітнього процесу у закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання;

- принципи активного та інтерактивного навчання, коли здобувач не лише опановує знання, а й навчається ухвалювати лідерські рішення у вирішенні практичних завдань;

- побудову освітнього середовища, орієнтованого на розвиток рефлексії, мотивації та соціальної відповідальності.

Методологічна складова Концепції орієнтована на комплексне застосування низки підходів:

- особистісно орієнтований підхід забезпечує вияв та розвиток індивідуальних схильностей, мотивів і здібностей майбутніх фахівців ДСНС, зокрема до лідерства, створює простір для саморозвитку, саморегуляції та самореалізації;

- діяльнісний підхід наголошує на тому, що лідерські навички формуються переважно в процесі реальної чи змодельованої діяльності — під час командних проєктів, тренінгів, практичних занять у стресових ситуаціях чи умовних надзвичайних подіях;

- компетентнісний підхід передбачає інтеграцію знань, умінь та особистісних якостей, потрібних для ефективного керівництва в екстремальних умовах, а також здатність діяти ініціативно та з упевненістю;

- акмеологічний підхід спрямований на всебічний розвиток особистості курсанта до рівня професійної та особистісної зрілості (акме), що забезпечує його готовність діяти як відповідальний, рішучий і морально стійкий лідер у складних умовах служби;

- аксеологічний підхід акцентує увагу на розвитку ціннісних орієнтацій курсанта, формуванні в нього моральних, громадянських і професійних цінностей, які визначають його поведінку як лідера в екстремальних умовах служби;

- системний підхід розглядає процес формування лідерських якостей як багатокомпонентну систему, у якій усі елементи (зміст, методи, форми, суб'єкт-суб'єктна взаємодія тощо) органічно взаємопов'язані;

- культурологічний підхід надає змогу включати загальнолюдські та національні цінності, морально-етичні норми в структуру лідерських якостей,

формувавши високий рівень громадянської відповідальності майбутніх фахівців ДСНС;

- інформаційно-комунікаційний підхід спрямовує на використання сучасних технологій для розвитку вмінь приймати рішення в умовах невизначеності, швидкої взаємодії з колективом, аналізу великих обсягів інформації тощо.

Щодо організаційно-методичних аспектів, то у процесі втілення Концепції передбачено:

- відбір відповідного змісту навчальних дисциплін, що висвітлюють питання лідерства, професійної етики, менеджменту, психології конфліктів у колективах фахівців ДСНС;

- упровадження інтерактивних форм і методів навчання (тренінги з командоутворення, ситуаційні та рольові ігри, кейси на лідерську поведінку в надзвичайних обставинах), що спонукають майбутніх фахівців ДСНС до активної участі, ухвалення рішень, самостійного розв'язання складних завдань;

- поєднання аудиторної та позааудиторної роботи (курсів проєкти, науково-дослідні гуртки, волонтерська діяльність, психологічні майстерні та ін.) для формування практичних навичок управлінської та лідерської діяльності;

- забезпечення "змішаного" форматування занять (онлайн та офлайн), що сприятиме розширенню інформаційного поля, опрацюванню додаткових ресурсів, реалізації групової динаміки та рефлексивного аналізу;

- координація роботи фахівців різного профілю (науково-педагогічних працівників різнобічного профілю: з педагогіки, психології, фахових дисциплін, професійної етики, організаторів тренувальних та виховних заходів), які забезпечують єдність вимог і системність формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

1. Передумови становлення концепції:

- соціальне замовлення на підготовку майбутніх фахівців ДСНС у ЗВО із специфічними умовами навчання з виразними лідерськими якостями;

- аналіз зарубіжного й вітчизняного досвіду підготовки фахівців для екстремальних служб;

- зміни в нормативно-правовому полі та освітніх стандартах, що вимагають орієнтації на формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС у ЗВО із специфічними умовами навчання з виразними лідерськими якостями.

2. Понятійно-категоріальний апарат.

- “Лідерство”, “лідерські якості”, “фахівець”, “майбутній фахівець”, “вища освіта”, “підготовка”, “професійна підготовка”, “заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання”, “Державна служба з надзвичайних ситуацій” — як базові поняття дослідження.

- Допоміжні категорії: “формування”, “саморозвиток”, “професійно-особистісне зростання”.

3. Теоретико-методологічні основи.

- Інтеграція провідних педагогічних підходів (особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, системний, культурологічний тощо).

- Принципи навчання (свідомості, науковості, послідовності, єдності навчання та виховання, професійної мобільності).

4. Ядро концепції.

- Концептуальне положення: формування лідерських якостей — це цілісна педагогічна система, що передбачає створення сприятливого освітнього середовища у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, у якому майбутній фахівець ДСНС засвоює необхідні управлінські, комунікаційні та морально-етичні цінності і вміння.

- Мета: забезпечення сталого розвитку лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС на основі поєднання теоретичного знання, практичного досвіду та рефлексії особистісного зростання.

- Завдання: сформувати в майбутніх фахівців ДСНС лідерські якості, потрібні для організації колективу, ухвалення рішень у надзвичайних обставинах, ефективного розподілу ресурсів тощо.

5. Змістовно-сміслові вираження.

- Урахування професійних дисциплін (тактика ліквідації надзвичайних ситуацій, технічний супровід рятувальних операцій та ін.) та суспільно-гуманітарних предметів (психологія, конфліктологія, етика лідерства та ін.).

- Впровадження інтерактивних технологій навчання та практичних тренінгів (моделювання кризових сценаріїв, тренінги з ухвалення рішень, командоутворення та ін.).

- Розвиток рефлексивних умінь, зокрема аналізу власної лідерської поведінки й вироблення шляхів самовдосконалення.

6. Педагогічні умови ефективного функціонування концепції:

- Мотивація та ціннісні орієнтири: формування внутрішньої мотивації майбутніх фахівців ДСНС до лідерства, усвідомлення соціальної місії офіцера ДСНС.

- Інтегративність навчання: зв'язок теорії та практики, комплексний підхід до формування лідерських якостей особистості та професійних умінь, залучення до реальних або максимально наближених до реальних умов.

- Суб'єкт-суб'єктна взаємодія: партнерський стиль спілкування між науково-педагогічними працівниками та майбутніми фахівцями ДСНС, взаємоповага, робота в малих групах, розвиток довіри і відповідальності у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

- Рефлексивний супровід: постійне аналізування майбутніми фахівцями ДСНС власної діяльності, набуття лідерських ролей, отримання своєчасного зворотного зв'язку від науково-педагогічних працівників та колег по навчальній групі.

7. Межі застосування концепції.

- Концепцію доцільно реалізувати в освітньому просторі закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що готують майбутніх фахівців ДСНС.

- Положення можуть бути поширені також на суміжні структури, де важливо розвивати лідерські якості в екстремальних або напружених умовах (правоохоронні органи, вищі військові навчальні заклади України тощо).

- Можливе часткове адаптування концептуальних ідей до суміжних спеціальностей, де лідерські якості відіграють ключову роль (медицина катастроф, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування тощо).

8. Прогноз ефективності впровадження концепції.

- Підвищення рівня професійної підготовленості до роботи в умовах надзвичайних ситуацій за рахунок формування необхідних лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС, які впливатимуть на стійку впевненість у собі, здатності брати на себе відповідальність за колектив і оперативно приймати рішення в ризикованих обставинах.

- Поліпшення психологічного клімату в команді та підвищення мотивації до безперервного професійного самовдосконалення.

- Посилення авторитету офіцерів служби цивільного захисту як лідерів у громадському середовищі.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, концепція формування лідерських якостей у майбутніх фахівців ДСНС постає цілісною педагогічною системою, що зумовлює всебічний розвиток лідерського потенціалу майбутніх фахівців ДСНС. Її впровадження пов'язане із створенням відповідних організаційно-методичних, мотиваційних та інформаційних умов, за яких здійснюється свідоме, інтерактивне й системне формування сукупності професійних і особистісних характеристик, необхідних офіцеру для успішної діяльності в екстремальних ситуаціях.

Запропонована концепція слугує теоретико-методологічною основою для розроблення структурно-функціональної моделі формування лідерських якостей, яку доцільно розглянути в наступних дослідженнях. Перспективними напрямками подальших досліджень також можуть бути: експериментальна перевірка ефективності запропонованих підходів, розробка методичних рекомендацій щодо практичної реалізації концепції та аналіз її впливу на професійне становлення майбутніх фахівців ДСНС.

Список літератури:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.

2. Горещька О., Сердюк Н., Цимбалюк К. Розвиток лідерських якостей студентів-психологів як важливий складник їхньої особистісної підготовки до майбутньої професійної діяльності. *Габітус*. 2023. Вип. 51. С. 140-146.

3. Жданова-Неділько О. Дидактичні основи навчальної взаємодії викладача і студента в процесі вивчення педагогічних дисциплін. *Імідж сучасного педагога*. Харків : НПУ ім. Г. Сковороди. 2017 40 с.

4. Калашнікова С. Концепція лідерства в управлінні освітніми системами. *Освітологія*. 2012. Вип. 1. С. 106–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ocvit_2012_1_17.

5. Коберник О. Теоретико-методологічні підходи до обґрунтування концепції технологічної освіти. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту*. 2011. С. 14–21.

6. Костиця І., Гура Т. Теоретичні основи формування лідерської майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах. *Матеріали 11-ї міжнар. наук.-практ. конф. магістрантів та аспірантів*. Харків : НТУ “ХПІ”, 2017. 225 с.

7. Матеріали Форуму “Україна 30. Освіта і наука”. МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/tag/vseukrainskiy-serpnevyy-forum-osvita-ukraini-30-bez-bareriv-vektoriyakosti-ta-uspikhu?&tag=vseukrainskiy-serpnevyy-forum-osvita-ukraini-30-bez-bareriv-vektoriyakosti-ta-uspikhu>.

8. Нестуля О., Нестуля С. Основи лідерства : навч. посібник. Полтава : ПУЕТ, 2016. 277 с.

9. Нестуля С. Концепція формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Вип. 22. С. 138–142.

10. Пріоритетні напрями (тематика) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2023–2027 роки. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3014>.

11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. *Указ Президента України від 30.09.2019*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

12. Романовський О. Пономарьов О. Парадоксальна природа харизматичного лідерства. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2017. № 3. С. 5–16.

13. Романовський О., Михайличенко В., Грень Л. Педагогіка лідерства : монографія. Харків : НТУ “ХПІ”, 2023. 432 с.

14. Romanovsky O., Gren L., Knysh A. Psychology of a leader's managerial activity. *Text of the lectures for students of higher education establishments*. Kharkiv : NTU “KhPI”, 2015. 116 p.

15. Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки. МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

16. Черкашин А. Концептуальні положення методологічного виміру у контексті виховання лідерів у закладах вищої освіти. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків: НТУ

“ХПІ”, 2019. № 1. С. 102–115.

17. Шинкарук В. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. С. 301.

18. Cherkashyn A., Hren L., Asieieva I., Kurbanova H., Kurbanova M. The role of leadership qualities in the formation of professional competence and the image of future specialists (2023) *Youth Voice Journal*, 2023. Iss. 3. P. 42–54. URL: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85181939798&partnerID=40&md5=5f2f16fd8c3df998ef6f9c987aa065a0>.

References:

1. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid, 1997. 375 p.

2. Horetska O., Serdiuk N., Tsymbaliuk K. Rozvytok lideroskykh yakosti studentiv-psykholohiv yak vazhlyvyi skladnyk yikhnoi osobystisnoi pidhotovky do maibutnoi profesiinoi diialnosti. *Habitus*. 2023 Iss. 51. pp. 140–146.

3. Zhdanova-Nedilko O. Dydaktychni osnovy navchalnoi vzaiemodii vykladacha i studenta v protsesi vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin [Didactic bases of educational interaction between teacher and student in the process of studying pedagogical disciplines.]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. Kharkiv : NPU im. H. Skovorody. 2017 40 p.

4. Kalashnikova S. Kontsepsiia liderstva v upravlinni osvitynymi systemamy [The concept of leadership in the management of educational systems]. *Osvitohiia*. 2012. Iss. 1. pp. 106–112. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ocvit_2012_1_17

5. Kobernyk O. Teoretyko-metodolohichni pidkhody do obgruntuvannia kontsepsii tekhnolohichnoi osvity [Theoretical and methodological approaches to substantiating the concept of technological education]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho nats. ped. un-tu*. 2011 pp. 14–21.

6. Kostyria I., Hura T. Teoretychni osnovy formuvannia lideroskoi maibutnykh inzheneriv u vyshchykh tekhnichnykh

navchalnykh zakladakh [Theoretical foundations for the formation of leadership of future engineers in higher technical education institutions]. *Materialy 11-yi mizhnar. nauk.-prakt. konf. mahistrantiv ta aspirantiv. Kharkiv : NTU "KhPI"*, 2017. 225 p.

7. Materialy Forumu "Ukraina 30. Osvita i nauka" [Materials of the Forum "Ukraine 30. Education and Science"]. *MON Ukrainy*. Available at: <https://mon.gov.ua/tag/vseukrainskiy-serpneviy-forum-osvita-ukraini-30-bez-bareriv-vektori-yakosti-ta-uspikhu?tag=vseukrainskiy-serpneviy-forum-osvita-ukraini-30-bez-bareriv-vektori-yakosti-ta-uspikhu>.

8. Materialy Forumu "Ukraina 30. Osvita i nauka" [Materialy Forumu "Ukraina 30. Osvita i nauka"]. *MON Ukrainy*, 2016 277 p.

9. Nestulia S. Kontseptsiiia formuvannia liderstoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z menedzhmentu v osvitnomu seredovyshchi universytetu [The concept of formation of leadership competence of future bachelors in management in the educational environment of the university]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. 2018. Iss. 22. pp. 138–142.

10. Priorytetni napriamy (tematyka) naukovykh doslidzhen ta naukovo-tekhnychnykh (eksperymentalnykh) rozrobok NAPN Ukrainy na 2023–2027 roky [Priority areas (topics) of research and scientific and technical (experimental) developments of the NAES of Ukraine for 2023–2027]. Available at: <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3014>.

11. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030]. *Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 30.09.2019*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

12. Romanovskiy O. Ponomarov O. Paradoksalna pryroda kharyzmatychnoho

liderstva [Paradoxical nature of charismatic leadership]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy*. 2017. No. 3. pp. 5–16.

13. Romanovskiy O., Mykhailychenko V., Hren L. Pedahohika liderstva [Pedagogy of Leadership]. Monohrafiia. Kharkiv : NTU "KhPI", 2023. 432 p.

14. Romanovsky O., Gren L., Knysh A. Psychology of a leader's managerial activity. *Text of the lectures for students of higher education establishments*. Kharkiv : NTU "KhPI", 2015. 116 p.

15. Stratehii rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy na 2021–2031 roky [Strategies for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]. *MON Ukrainy*. Available at: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitk-u-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.

16. Cherkashyn A. Kontseptualni polozhennia metodolohichnoho vymiru u konteksti vykhovannia lideriv u zakladakh vyshchoi osvity [Conceptual provisions of the methodological dimension in the context of leadership education in higher education institutions.]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy*. Kharkiv: NTU "KhPI", 2019. No 1. C. 102–115.

17. Shynkaruk V. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [A philosophical encyclopaedic dictionary]. Kyiv: Abrys, 2002. p. 301.

18. Cherkashyn A., Hren L., Asieieva I., Kurbanova H., Kurbanova M. The role of leadership qualities in the formation of professional competence and the image of future specialists(2023) *Youth Voice Journal*, 2023. Iss. 3. P. 42–54. Available at: <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85181939798&partnerID=40&md5=5f2f16fd8c3df998ef6f9c987aa065a0>

Стаття надійшла до редколегії 01.05.2025